

TÜRKİYE'DE DEĞERLER ÜZERİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN EĞİTİM BİLİMLERİ VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

AN INVESTIGATION OF DISSERTATIONS ON VALUES IN TURKEY FROM THE
PERSPECTIVE OF EDUCATIONAL SCIENCE AND TEACHER TRAINING

Oktay Cem ADIGÜZEL*
Onur ERGÜNAY**

Öz

Bu çalışma kapsamında, 2000-2011 yılları arasında Türkiye'de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin incelenerek, eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme perspektifinde analiz edilmeleri amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda, Türkiye'de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin: yüksek lisans ve doktora düzeylerine göre dağılımları; yıllara ve temel alanlara göre dağılımları; konu alanları ve hedef kitlelerine göre dağılımları ile araştırma modelleri ve kullanılan veri toplama tekniklerine göre dağılımları incelenmiştir. Betimsel tarama modeli biçiminde tasarlanan bu çalışma kapsamında 2000-2011 yılları arasında değerler üzerine gerçekleştirilen toplamda 118 yüksek lisans, 39 doktora tez çalışmasına ulaşılmıştır. Erişilen tezler gerçekleştirildikleri yıl ve türlerini, temel alanlarını ve konu başlıklarını, hedef kitlelerini, araştırma modelleri ve veri toplama yöntemlerini belirlemeye yönelik bir betimsel analiz formu doğrultusunda incelenmiştir. Betimsel analiz sonucunda değerlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyindeki tezlerde araştırma konusu yapıldığı ve bu alanda yapılan lisansüstü tezlerin niceliksel olarak sınırlı sayıda gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Buna karşın, değerler konusu birçok farklı disiplinin çalışma alanında bulunmasına rağmen, eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmaların diğer disiplinlere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Eğitim bilimleri alanında değerler üzerine yapılan çalışmaların konu alanları incelendiğinde ise genel olarak çalışmaların değerler eğitimiye yönelik gerçekleştirildiği, öğretmen değerleri, öğrenci değerleri, öğretim elemanları değerleri gibi konu alanlarındaki çalışmaların çok sınırlı sayıda gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Değer eğitimi, Lisansüstü tezlerde değerler, Eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme

Abstract

This study aimed at investigating the dissertations on values in Turkey between the years 2000 and 2011 and analyzing these dissertations from the perspective of educational science and teacher training. For the purpose of the study, the distribution of dissertations on values primarily examined in terms of M.A. and doctorate levels, years and disciplines. In addition, the dissertations on values in the discipline of educational sciences and teacher training were analyzed in terms of topics, participants, and research designs and data collection methods. 118 M.A. and 39 doctorate theses on values between the years 2000 and 2011 were accessed for the scope of the study which was designed as a descriptive survey model research. The accessed dissertations were analyzed through a descriptive analysis form which had been prepared in order to analyze the dissertations in terms of the years, levels, disciplines, topics, participants, research models and data collections methods. The study revealed that values were focused on much more at M.A. level and the dissertations were limited in terms of quantity. The study also revealed that the dissertations on values in educational sciences were much more in quantity compared to other disciplines which focused on values. In addition, the analysis of the topics of the dissertations on values in educational sciences revealed that most of the studies focused on values education in general and the studies on values of teachers, students and academicians were limited in quantity.

Key words: Values, Values Education, Values in dissertations, Educational Sciences and Teacher Training

* Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Eskişehir, ocadiguzel@gmail.com

** Öğretmen, MEB Salih Zeki Anadolu Lisesi, Eskişehir, oergunay@gmail.com

1. GİRİŞ

Doğumla başlayan ve yaşamın sonuna kadar kesintiye uğramadan devam eden öğrenme sürecinde bireyler pek çok bilgi ve beceri edinirler, davranış kazanırlar, tutum geliştirirler ve değerler oluştururlar. Öğrenilen bilgi ve beceriler, bireyin değerlerine dönüştüğünde, bireyin davranışlarında ve geliştirdiği tutumlarda farklılık yaratırlar. Bu nedenle bireyin değerleri, davranışları ve tutumlarıyla ilişkilendirilebilir (Dilmaç, 1999: 11). Sevinç (2006: 230), değerlerin bireylerin yaşamlarında etkili olduklarını ve onların inanç, tutum ve davranışları hakkında bilgi verdiklerini belirterek, bireylerin değerlerinin bilinmeden, onların davranışlarını yorumlamanın etkili olmayacağını ifade etmiştir.

Bireylerin davranışlarını etkileyen değer kavramının farklı disiplinlerde değişik tanımları ve sınıflandırmaları bulunmaktadır. Bolay (2009:74), felsefi anlamda “arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tavrı” olarak tanımlanan değerleri, sağlık, kuvvet gibi biyolojik; mal-mülk gibi ekonomik; güzellik gibi estetik; fazilet gibi ahlaki ve kutsallık gibi dini olmak üzere beş farklı çeşide ayırmıştır. Değerleri “insan için önem taşıyan, insan için geçerli olan ve insan yaşamında istenebilir olan her şey” olarak Bolay’ın tanımına benzer bir şekilde tanımlayan Timuçin’in (2000: 81) değerler sınıflandırması ise iktisadi (ekonomik), estetik, dini ve ahlaki olmak üzere dört boyutludur. Cevizci (2005: 433) de felsefe sözlüğünde değer kavramını, yukarıdaki tanımlamalara benzer fakat daha kapsamlı bir şekilde açıklamıştır. Cevizci, değerleri; belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve fiilleri olan öznelere, olgulara yükledikleri nitelikler ve bu olgulara karşı oluşturdukları tavırlar olarak tanımlamıştır.

Değerlerin, felsefe gibi psikoloji alanında da farklı tanımlamaları ve sınıflandırmaları yapılmaktadır. Hançerlioğlu (1988: 54) değerleri, nesne ve olayların insana göre önemini belirleyen nitelikleri olarak tanımlamıştır. Amerikan Psikoloji Derneği Psikoloji Sözlüğü’nde (APA Dictionary of Psychology, 2006: 975) ise değer tanımı daha kapsamlı olarak, bireylerin veya toplumun, iyiyi, arzulananı ve önemli olanı belirlemede rehber olarak kabul ettikleri ahlaki, sosyal veya estetik ilkeler olarak ifade edilmiş ve değerler sistemi, ahlaki, sosyal, estetik, ekonomik ve dini olarak sınıflandırılmıştır.

Sosyolojik açıdan değer tanımı ise, “kişiye ve gruba faydalı olan, kişi ve grup için istenilir veya kişi ve grup tarafından beğenilen her şey” ve “hangi sosyal davranışın iyi, doğru ve arzulanan olduğunu belirten ‘paylaşılan ölçüt’ veya fikir” olarak yapılmaktadır (Seyyar, 2004: 156). Bu tanımda felsefi ve psikolojik tanımlardan farklı olarak, değerlerin toplumsal boyutunun vurgulandığı görülmektedir. Değerlerin birçoğunun insanlar tarafından ortaklaşa paylaşıldığını ifade eden Seyyar, değerleri; kişilerin yaşamları boyunca ulaşmak istedikleri nihai (terminal) değerler, istenilen hedeflere ulaştırılacak araçsal değerler, ahlaki değerler, estetik değerler, dini değerler, kültürel değerler ve göreceli değerler olarak yedi boyutta sınıflandırmıştır (Seyyar, 2004: 157). Ayrıca Avcı (2007: 20), sosyolojide değerlerin, “grup veya toplumun, kişilerin, örüntülerin, hedeflerin ve diğer sosyo-kültürel nesnelere

önemliliği üzerindeki değerlendirmelere dayanan; kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütler olarak tanımlandığını” ifade etmiştir.

Felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerin değer kavramını açıklamaya çalışmaları, her disiplinin kendine özgü değer tanımını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte bu disiplinler arasında değer kavramı konusunda bir tutarlılıktan söz edilebilir. Farklı disiplinler değer kavramını değişik bakış açılarıyla açıklamaya çalışsalar da, bu disiplinlerin hepsinde, bireylerin ve buna bağlı olarak toplumların davranışlarının doğrudan ya da dolaylı olarak değerler tarafından yönlendirilmekte oldukları ifade edilmektedir (Dilmaç, 2007: 3).

Bireyde istenilen davranış değişikliğini meydana getirme süreci olarak tanımlanabilen eğitim süreçleri (Demirel, 2000: 5), değişik disiplinler tarafından davranışları dolaylı ya da doğrudan yönlendiren bir kavram olarak düşünülen değerler kavramından bağımsız düşünülemez. Bu nedenle, eğitim bilimciler tarafından değer kavramı üzerine birçok tanımlama ve bu kavramın eğitim süreçlerindeki yeri konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Eğitim bilimcilerin değer tanımlamaları da diğer disiplinlerin tanımlamalarıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin Haelstead (1996: 5) değerleri, bireylerin davranışlarına rehberlik eden temel ilke ve inançlar, idealler, standartlar ya da tutumlar olarak tanımlamıştır ve bireylerin karar verirken ve davranışları değerlendirirken değerleri temel dayanak olarak aldıklarını ifade etmiştir. Erdem (2003: 56), değerleri; bir durumu tercih etme, davranışların nedenlerini belirleyen veya onları değerlendirmede etkili olan anlayış ve önemli görüneni tanımlayarak tercihleri etkileyen düşünceler olarak tanımlamıştır. Akbaş (2004: 44) ise değerleri tanımlarken bireysel ve toplumsal anlamlarını vurgulamıştır. Bireysel anlamda, içselleştirilen ve davranışları yönlendiren standartlar olarak tanımladığı değerleri; toplumsal anlamda en iyi, en doğru ve en faydalı olarak kabul edilen durumlar olarak tanımlamıştır. Onun tanımına göre değer kavramı, bireysel anlamda güduları, karar vermeyi, tutumları, inançları ve ihtiyaçları öne çıkarmaktayken; toplumsal anlamda sosyalleşmeyi, sosyal bilinci, normları ve grup ruhu gibi kavramları öne çıkarmaktadır. Değerleri bireysel anlamda tanımlayan Kan (2011: 138)’da, değerlerin, bireylerin yargı ve ölçüleri olduklarını ifade etmiştir. Toplumsal bir bakış açısıyla değerleri toplumdaki uyulması gereken ortak davranışlar olarak tanımlayan Yaman, Taflan ve Çolak (2009: 107), toplumun devamını sağlayan etkenlerin başında değerleri göstermişlerdir.

Yukarıdaki tanımlamalardan anlaşılacağı üzere değerler konusu birçok farklı disiplin için önemli bir çalışma alanı olarak görülmektedir. Bunun yanında değerlerin kazanılması sürecinde bireyin yaşantılarının önemi düşünüldüğünde, bireyler yaşamları süresince gündelik yaşam tecrübelerinden birçok yeni bilgi, beceri ve davranışlar kazanmaktadırlar. Bireyler, bu süreçte yaşantıları ile bağlantılı olarak yeni değerlere sahip olmakta veya sahip oldukları bazı değerleri değiştirebilmektedirler. Bireylerin okullarda yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri dikkate alınırsa, değerler, milli eğitimin amaçları doğrultusunda resmi programlar ile gerçekleştirildiği gibi, okul içinde görev yapan öğretmen ve yöneticilerin davranışları, yaklaşımları, yargıları, inançları, okul

atmosferinin niteliği, değerleri gibi birçok etmenleri içeren örtük programlar kapsamında da gerçekleşmektedir. Yapılan araştırmalar örtük programların, bireylerin değerlerinin oluşturulması üzerinde büyük öneme sahip olduğu ifade edilmektedir (Demirel, 2011). Tezcan'a (2003) göre örtük program, okulda görevli olan tüm öğretmen ve yöneticilerin davranış, yaklaşım, inanç ve değer yargılarını da içermektedir. Bu açıdan bakıldığında, öğrencilere değer kazandırmada öğretmenlerin önemleri sınıf içi etkinlikleriyle sınırlı değildir. Sınıf içi etkinliklerin yanında öğretmenlerin değerleri, öğrencilerin yeni değerler kazanmasında önemli etkenlerdendir. Bu nedenle öğretmenlerin değerleri ve öğretmen yetiştiren kurumların eğitim programları içerisinde değer eğitiminin yeri önemlidir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin birçok farklı etnik kimliği içerisinde barındıran bir ülke olması da değerler üzerine yapılacak çalışmaların önemini arttırmaktadır. Bu konuda yapılacak çalışmalar farklı etnik kimliğe sahip unsurların değerlerinin dikkate alınması ve farklılıkların yanında ortak değerlerin ortaya konması açısından önemli görülmektedir.

Son yıllarda, farklı disiplinler içerisinde değer kavramı üzerine çeşitli bilimsel araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların eğitim bilimleri alanında daha da artması beklenmelidir. Eğitim bilimleri alanında değer kavramı üzerine yapılan bilimsel çalışmaların miktarı ve içeriği, değerler üzerine yapılan farklı disiplinlerdeki bilimsel çalışmalar içerisindeki konumu, üzerinde durulması gereken önemli konular olarak görülebilir. Bununla birlikte eğitim bilimleri alanında değer kavramı üzerine yapılan bilimsel çalışmaların içerisinde, öğretmen değerleri ve öğretmen yetiştirme sisteminde değerlerin konumu üzerine yapılan bilimsel çalışmaların miktarı, içeriği ve konumu da önemli görülebilecek bir başka konudur. Bu bağlamda, Türkiye'de lisansüstü düzeyde gerçekleştirilen tez çalışmaları değerler üzerine gerçekleştirilen araştırmalara ilişkin genel bir saptama yapma imkânı sağlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında, öncelikli olarak son yıllarda değerler üzerine gerçekleştirilmiş lisansüstü tez çalışmalarının incelenerek, değerlerin ağırlıklı olarak hangi disiplinlerce incelendiğinin saptanması ve bu disiplinler içerisinde eğitim bilimleri alanında gerçekleştirilen araştırmaların niceliksel durumunun betimlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca eğitim bilimleri alanına odaklanılarak, değerler ile ilgili gerçekleştirilen lisansüstü tez çalışmalarının eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme alanındaki yeri üzerine bir incelemenin yapılması hedeflenmiştir.

Değerler üzerine gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında, 2000-2011 yılları arasında Türkiye'de gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin incelenerek, eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme perspektifinde analiz edilmeleri amaçlanmıştır ve bu çerçevede aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Türkiye'de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yüksek lisans ve doktora düzeylerine göre dağılımları nasıldır?
- Türkiye'de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yıllara ve temel alanlara göre dağılımları nasıldır?

- Türkiye’de eğitim bilimleri alanında değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin konu alanları ve hedef kitlelerine göre dağılımları nasıldır?
- Türkiye’de eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme temel alanında değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin araştırma modelleri ve kullanılan veri toplama tekniklerine göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin incelenmesini amaçlayan bu çalışma betimsel tarama modelinde bir araştırma olarak desenlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma 2011-2012 öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 2000-2011 yılları arasında değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin araştırma amaçları doğrultusunda incelemesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında erişime izin verilen tezlere, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden ve kütüphanelerden ulaşılmıştır. Tam erişim izni bulunmayan lisansüstü tezler incelenirken tez özetlerinden yararlanılmıştır. Tez özetlerinde yeterli bilgi bulunmayan tezler inceleme dışında bırakılmıştır. Araştırma kapsamında değerleri konu alan 118’i yüksek lisans, 39’u doktora tez çalışması olmak toplamda 157 lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında lisansüstü tezleri incelenmesi amacıyla, tezlerin gerçekleştirildikleri yıl ve türlerini, temel alanlarını ve konu başlıklarını, hedef kitlelerini, araştırma modelleri ve veri toplama yöntemlerini belirlemeye yönelik bir betimsel analiz formu hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan tezler yüksek lisans ve doktora tezleri olarak iki gruba ayrılmış, araştırma soruları ve hazırlanmış olan bu analiz formu doğrultusunda betimsel analize tabi tutulmuşlardır. Elde edilen veriler araştırma soruları doğrultusunda yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Türkiye’de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yüksek lisans ve doktora düzeylerine göre incelenmesi

Araştırmanın birinci sorusu olan “Türkiye’de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yüksek lisans ve doktora düzeylerine göre dağılımları nasıldır?” sorusunu yanıtlamak amacıyla 2000-2011 yılları arasında değerler üzerine gerçekleştirilen tüm lisansüstü tezler araştırılmış ve sayısal olarak çizelgeleştirilmiştir.

Çizelge 1. Türkiye’de 2000 – 2011 yılları arasında değerler üzerine gerçekleştirilen yüksek lisans ve doktora tez sayısı

	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
2000 – 2011 yılları arasında değerler üzerine gerçekleştirilen tez sayısı	118	39	157

Çizelge 1’de de belirtildiği gibi, değerler üzerine gerçekleştirilen toplam 157 tane lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu tezlerin 118 tanesinin yüksek lisans, 39 tanesinin ise doktora düzeyinde gerçekleştirilmiş olduğu belirlenmiştir. Doktora tez çalışmalarının daha uzun bir sürede gerçekleştirilebildiği dikkate alınır, tez sayısının yüksek lisans tez sayısından daha az olması beklenebilecek bir sonuçtur. Buna karşın, yüksek lisans tez sayısının doktora tez sayısının üç katından fazla olması, değerlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde bir çalışma alanı olarak seçildiği izlenimini vermektedir. Bilimsel gelişmeye katkıları bakımından bir konu üzerine derinlemesine yapılan çok yönlü çalışmalar olarak görülen doktora çalışmalarının 39 tane olmasının bu konu alanı için oldukça önemli olduğu ancak bu sayının tüm alanları kapsadığı düşünüldüğünde niceliksel olarak yetersiz kaldığı düşünülebilir.

Türkiye’de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yıllara ve temel alanlara göre incelenmesi

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Türkiye’de değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yıllara ve temel alanlara göre dağılımları nasıldır?” sorusunu yanıtlamak amacıyla 2000-2011 yılları arasında değerler üzerine gerçekleştirilen tüm lisansüstü tezler alanlarına ve yıllarına göre çizelgeleştirilmiştir.

Çizelge 2. Türkiye’de gerçekleştirilen yüksek lisans tezlerinin alan ve yıllara göre dağılımı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Toplam
Eğitim bilimleri							2	9	10	14	11	18	64
İşletme			1					2	4	5	3	3	18
Sosyoloji								2	1	2	2	2	9
Din bilimleri						1	1		1	1	2	3	9
Psikoloji									2	1		2	5
Felsefe								2		1			3
Siyaset/kamu yönetimi								1		1		1	3
Edebiyat									1		1		2
İktisat									1	1			2
Turizm işletmeciliği											1	1	2
Halkla ilişkiler ve etik							1						1
Toplam	-	-	1	-	-	1	4	16	20	26	20	30	118

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, değerler üzerine gerçekleştirilen yüksek lisans tezlerinin temel alanlara göre dağılımı incelendiğinde bitirilen 118 tezin 64 tanesinin eğitim bilimleri alanında yapılmış olduğu görülmektedir. 64 çalışmanın toplam çalışmaların yaklaşık olarak yarısını oluşturması yüksek lisans düzeyinde eğitim bilimleri alanının değerler üzerine yapılan çalışmalar içerisindeki ağırlığını göstermektedir.

Eğitim bilimlerinin ardından en çok çalışma 18 tez ile işletme alanında gerçekleştirilmiştir. Ekonomiyle ilgili bu alanda değerler üzerine çalışmaların gerçekleştirilmesi olumlu olarak görülebilir. Sosyoloji ve din bilimleri alanında yapılan çalışmaların sayısının da birbirine eşit olduğu görülmektedir. Sosyoloji alanında temel konulardan biri olan değerler konusundaki yüksek lisans tezlerin sayısının dokuz olması bu konudaki çalışmaların yetersizliğini göstermektedir. Din bilimleri alanındaki tez çalışmalarının sosyoloji alanıyla aynı sayıda olması son yıllarda din bilimleri alanının değerler konusunu sahiplenme eğilimini yansıtmaktadır. Ayrıca değerlerle ilgili birçok tanımlamanın ve sınıflandırmanın yapıldığı psikoloji ve felsefe alanlarında bu konu alanıyla ilgili yüksek lisans tez çalışmalarının yetersiz sayıda oldukları görülmektedir. Bu konuda yetersiz çalışma sayısı olan diğer bir alan da siyaset ve kamu yönetimi alanı olarak ifade edilebilir. Toplumun yaşayışını şekillendirmede önemli sayılabilecek değerler konusu üzerine toplumun yönetimi ile doğrudan ilgili olan bu alanlarda yeterli sayıda yüksek lisans tez çalışmasının olmadığı görülmektedir.

Değerler üzerine gerçekleştirilen yüksek lisans tezlerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde çalışmaların daha çok 2005 yılından sonra artış gösterdiği görülmektedir. 2005 yılından önce değerler üzerine gerçekleştirilen iki tane tezin bulunması bu alandaki eksikliği göstermektedir. 2006 yılından itibaren genel olarak değerler üzerine gerçekleştirilen tezlerin sayısal olarak arttığı görülmektedir. Özellikle 2011 yılında gerçekleştirilmiş olan toplam 30 tez araştırmacıların değerler konusuna olan ilgisini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Eğitim bilimleri alanında değerler üzerine gerçekleştirilen yüksek lisans tezleri incelendiğinde 2000-2005 yılları arasında hiçbir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Türkiye’nin demografik yapısındaki farklılıklar dikkate alındığında 2006 yılına kadar değerler konusunun eğitim bilimleri alanında lisansüstü bir çalışmaya konu olmaması oldukça dikkat çekicidir. Lisansüstü tez sayılarına göre ancak 2006 yılından itibaren eğitim bilimi alanındaki değerler konulu tez çalışmalarının arttığı görülmektedir. 2011 yılındaki artışın oranı düşünüldüğünde bu alandaki çalışmaların artması olumlu olarak nitelendirilebilir. Bu artışın nedenleri arasında Türkiye’de siyasi alanda yaşanan değişimler, demografik farklılıkların ön plana çıkması, eğitim ortamlarının sorunları arasında değerlerin kazandırılmasındaki eksikliklerin ifade edilmeye başlanması gösterilebilir.

Çizelge 3. Türkiye’de gerçekleştirilen doktora tezlerinin alan ve yıllara göre dağılımı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Toplam
Eğitim bilimleri							1	3	2	2	2	2	12
İşletme		1						2	4	1	1		9
Din bilimleri							1	1			2	1	5
Kamu yönetimi								1			2	1	4
Edebiyat								1				1	2
Felsefe								1					1
Sosyoloji										1			1
Psikoloji										1			1
Antropoloji										1			1
Güzel sanatlar	1												1
Sivil havacılık								1					1
Şehir ve Bölge Planlama												1	1
Toplam	1	1	-	-	-	-	2	9	5	6	7	6	39

Türkiye’de değerler üzerine gerçekleştirilen doktora tezleri incelendiğinde yüksek lisans düzeyinde olduğu gibi en fazla çalışmanın 12 tez çalışması ile eğitim bilimleri alanında yapıldığı görülmektedir. Yüksek lisans tezlerine benzer bir biçimde eğitim bilimlerinin ardından en fazla çalışmanın yapıldığı alanın işletme alanıdır. Bu iki alanı toplam 5 tez çalışmasıyla din bilimlerinin takip etmesi yüksek lisans tez çalışmalarında olduğu gibi din bilimleri alanının değerler konu alanı üzerindeki sahiplenme arayışlarını göstermektedir. Sosyoloji, felsefe, psikoloji gibi değerler konusu ile ilgili tanımlama ve sınıflandırmaların çok olduğu alanlarda bu yıllar arasında sadece birer çalışmanın yapılmış olması büyük bir bilimsel araştırma eksikliğini ve gerekliliğini göstermektedir.

Değerler üzerine gerçekleştirilen doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde yüksek lisans tezlerine paralel olarak 2006 yılından itibaren bir artış görülmektedir. Yüksek lisans çalışmalarında olduğu gibi 2006 yılı öncesinde değerler üzerine gerçekleştirilen yalnızca iki çalışma vardır. 2006 yılından itibaren özellikle eğitim bilimleri ve işletme alanındaki doktora tezlerinde büyük oranda artış olmuştur.

Eğitim bilimleri alanında bitirilen doktora tezlerinin tamamı 2006 yılı ve sonrasında gerçekleştirilmiştir. Değerler gibi önemli bir konuda 2006 yılından önce hiçbir doktora çalışmasının bulunmaması büyük bir eksikliği göstermektedir. 2006 yılından itibaren ortalama her yıl iki doktora tez çalışmasının gerçekleştirilmesi de yeterli değildir. Bu durum, değerler üzerine yapılan doktora tez çalışmalarının yetersizliğini ve bu alandaki çalışmaların gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye’de eğitim bilimleri alanında değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin konu alanları ve hedef kitlelerine göre incelenmesi

Araştırmanın üçüncü sorusu olan “Türkiye’de eğitim bilimleri alanında değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin konu alanları ve hedef kitlelerine göre dağılımları nasıldır?” sorusunu yanıtlamak amacıyla 2000-2011 yılları arasında eğitim bilimleri alanında değerler üzerine gerçekleştirilen tüm lisansüstü tezler konu alanlarına ve yıllarına göre çizelgeleştirilmiştir.

Çizelge 4. Eğitim bilimleri alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin konu alanlarına ve yıllara göre dağılımı

	2000-2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		Toplam	
	YL	DR	YL	DR	YL	DR	YL	DR	YL	DR	YL	DR	YL	DR	YL	DR
Değerler eğitimi	-	-	-	-	6	2	3	1	2	2	3	1	6	2	20	8
Öğretmen değerleri	-	-	-	1	1	1	4	-	3	-	5	-	3	-	16	2
Programlardaki değerlerin incelenmesi	-	-	2	-	-	-	1	1	4	-	2	1	1	-	10	2
Öğrenci değerleri	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	-	-	6	-	10	-
Ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	1	-	2	-	7	-
Öğretim elemanı değerleri	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-

Çizelge 4’te belirtilmiş olduğu gibi, eğitim bilimleri alanında değerler üzerine yapılan yüksek lisans tez çalışmalarının 2006 yılından itibaren gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu alanda yapılan tez çalışmalarının konu alanlarına göre dağılımları incelendiğinde öğretmen değerleri ve değerler eğitimi konu alanlarında gerçekleştirilen tezlerin eğitim bilimleri alanında bitirilen yüksek lisans tezlerinin yarısından fazlasını oluşturduğu görülmektedir.

Öğretmen değerleri ve değerler eğitimi konu alanlarının haricinde bitirilen tezlerin büyük çoğunluğunu programlardaki ve ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi oluşturmaktadır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğunda, 2006 yılında uygulanmaya başlayan yeni ilköğretim programlarındaki ve bu program için hazırlanmış ders kitaplarındaki değerler incelenmiştir.

Üzerinde çalışılan bir diğer konu alanı ise öğrenci değerleri olarak tespit edilmiştir. Bu konu alanında gerçekleştirilen çalışma sayısı 2011 yılına kadar dördüttür. 2011 yılında ise öğrenci değerlerine yönelik altı çalışma daha gerçekleştirilmiş ve öğrenci değerlerine yönelik son yıllarda gerçekleştirilen çalışma sayısı 10’a ulaşmıştır. Son yıldaki artışa rağmen öğrenci değerleri üzerine gerçekleştirilen tezlerin diğer konu alanlarına göre çok az olduğu görülmektedir ve bu durum öğrenci değerleri konu alanındaki çalışmaların eksikliğini göstermektedir.

Belirlenen konu alanları arasında en az sayıda çalışma yapılanı öğretim elemanlarının değerleri üzerine yapılan çalışmalardır. İncelenen yıllar arasında yükseköğretimde görev yapan öğretim elemanların değerleri üzerine yalnızca bir çalışmaya ulaşılabilmektedir ve bu durum bu konu alanındaki eksikliği ortaya çıkarmaktadır. Bilim üretme işini gerçekleştiren üniversitelerdeki öğretim elemanlarının değerleri üzerine çalışmaların çok az sayıda olması ileriki yıllarda bu konu alanında yeni çalışmaların yapılması gerekliliğini göstermektedir.

Eğitim bilimlerinde gerçekleştirilen doktora tezleri incelendiğinde çalışmaların 2006 yılından itibaren yapıldığı görülmektedir. Toplam 12 doktora tezinin sadece üç konu alanında gerçekleştirilmesi bu alandaki çeşitliliğin yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. Belirlenen yıllar arasında öğrenci değerleri, ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi ve öğretim elemanlarının değerleri konu alanında gerçekleştirilmiş herhangi bir doktora tezine ulaşılamamıştır.

Bitirilen doktora tezlerinin konu alanları incelendiğinde bitirilen 12 doktora tezinin sekizinin değerler eğitimi konu alanında gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum doktora çalışmalarının büyük oranda değerlerin kazandırılması üzerine gerçekleştirildiğini yansıtmaktadır. Üzerinde çalışılan diğer konu alanları ise ikişer çalışma ile programlardaki değerlerin incelenmesi ve öğretmen değerleridir. Hiçbir çalışmanın yapılmadığı konu alanlarına göre bu iki konu alanında ikişer çalışmanın yapılmış olması başta olumlu olarak görülse de toplamda öğretmen değerleri ve programların incelenmesi üzerine gerçekleştirilen ikişer tezin niceliksel açıdan yetersiz olduğu ifade edilebilir. Özellikle son yıllarda öğretmen değerleri üzerine yapılmış olan hiçbir tez çalışmasının bulunmaması bu konu alanındaki eksikliği ortaya çıkarmaktadır. İleriki yıllarda öğretmen değerleri üzerine gerçekleştirilecek çalışmaların öğretmenlik mesleğinin tanımlanmasına önemli katkılarının olacağı düşünülebilir.

Genel olarak doktora düzeyindeki tez çalışmalarının bilimsel araştırma açısından daha özgün, kapsamlı ve alana daha fazla katkı yaptıkları düşünüldüğünde belirlenen yıllar arasında değerler üzerine gerçekleştirilen doktora çalışmalarının sadece on iki tane olması bu alandaki büyük bir eksikliği ortaya çıkarmaktadır. Türkiye gibi çok kültürlü bir coğrafyada bulunan ve eğitim ortamlarında kazandırılması gereken ortak değerlerin belirlenmesinin birlikte yaşama için çok önemli olduğu bir ülkede bu alandaki çalışmaların daha fazla olması gerekmektedir. Bu nedenle değerler üzerine gerçekleştirilecek doktora çalışmalarının birçok yönden olumlu sonuçları olacaktır.

Değerler üzerine gerçekleştirilen tezlerin hedef kitlelerine göre dağılımına bakıldığında büyük çoğunluğunun ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Yüksek lisans tezleri içerisinde en fazla çalışmanın ilköğretim düzeyinde olduğu, ardından ortaöğretim düzeyinde gerçekleştirilmiş olan tezlerin geldiği görülmektedir. Ayrıca her iki düzeye yönelik dört çalışma bulunmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim düzeylerinin dışında üç tane yükseköğretime, iki tane de

okul öncesine yönelik tez çalışması bulunmaktadır. Bu durum yükseköğretim ve okul öncesi alanındaki çalışmaların yetersizliğini göstermektedir.

Çizelge 5. Eğitim bilimleri alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin konu alanlarına ve hedef kitlelerine göre dağılımı

	Okul öncesi		İlköğretim		Orta öğretim		Yükseköğretim		Toplam	
	YL	DR	YL	DR	YL	DR	YL	DR	YL	DR
Değerler eğitimi	-	1	17	6	3	1	-	-	20	8
Öğretmen değerleri	1	-	11	2	8	-	-	-	16*	2
Programlardaki değerlerin incelenmesi	-	-	9	2	1	-	-	-	10	2
Öğrenci değerleri	1	-	4	-	3	-	2	-	10	-
Ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi	-	-	5	-	2	-	-	-	7	-
Öğretim elemanı değerleri	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-

*4 tez çalışması ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde birlikte gerçekleştirilmiştir.

Doktora tezleri incelendiğinde bitirilen 12 doktora tezinden 10'unun ilköğretim düzeyinde olduğu görülmektedir. Diğer iki tez çalışması ise okul öncesi ve ortaöğretim düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum ilköğretim düzeyindeki çalışmaların yeterli olduğunu, diğer düzeylerdeki çalışmaların eksikliğini göstermektedir. Yükseköğretim düzeyinde hiçbir doktora tez çalışmasına ulaşılamaması bu düzeyde eksikliği ortaya çıkarmaktadır.

Konu alanlarına göre hedef kitlelerin dağılımına bakıldığında öğretmen değerleri üzerine yapılmış 14 yüksek lisans tezinin 11'inde ilköğretim öğretmenlerinin değerleri üzerine çalışıldığı görülmektedir. Sekiz çalışmada ise ortaöğretim öğretmenlerinin değerleri incelenmiştir. Doktora çalışmaları arasında ise öğretmen değerleri üzerine gerçekleştirilen iki tez de ilköğretim düzeyindedir. Bu durum öğretmen değerleri konu alanı ile ilgili tez çalışmalarının daha çok ilköğretim düzeyinde yoğunlaştığı izlenimi vermektedir.

Değerler eğitimi ile ilgili tezler incelendiğinde hem doktora hem de yüksek lisans düzeyindeki tez çalışmalarının büyük çoğunluğunda ilköğretim hedef kitlesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Değerler eğitimi ile ilgili diğer çalışmaların ise ortaöğretim hedef kitlesine yönelik oldukları görülmektedir. Bu durum ilköğretim düzeyi dışındaki düzeylerdeki tez çalışması eksikliğini göstermektedir.

Programlardaki değerlerin incelenmesi konu alanında gerçekleştirilen tezlere bakıldığında bitirilen 10 yüksek lisans ve iki doktora tezinin biri dışında tamamının ilköğretim düzeyinde olduğu görülmektedir. Diğer çalışma ortaöğretim düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni olarak 2006 yılında uygulanmaya başlayan yeni ilköğretim programlarına odaklanma gösterilebilir. Diğer

düzeylede belirtilen yıllar içerisinde hiçbir çalışma yapılmamış olması bu düzeylerdeki bilimsel çalışma eksikliğini göstermektedir.

Program çalışmalarına benzer olarak ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi konu alanı ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalarda da hedef kitle olarak ilköğretim düzeyi ön plana çıkmaktadır. Gerçekleştirilen yedi yüksek lisans tezinin beşi ilköğretim düzeyinde diğerleri ise ortaöğretim düzeyindedir. Ders kitaplarındaki değerleri inceleme konu alanında hiçbir doktora çalışmasının bulunmaması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Yeni eğitim programlarıyla birlikte bütün ders kitaplarının değiştiği dikkate alınacak olursa bu konu alanında derinlemesine çalışmaların yapılması gerekliliği bulunmaktadır.

Konu alanlarının hedef kitlelere göre dağılımı incelendiğinde öğrenci değerleri üzerine gerçekleştirilen tez çalışmalarının tamamının yüksek lisans seviyesinde oldukları görülmektedir. Bu konu alanında doktora seviyesinde tez çalışmasının bulunmaması Türkiye’de bugüne kadar öğrenci değerleri üzerine yeterince derinlemesine lisansüstü tez düzeyinde bir çalışma yapılmadığını göstermektedir. Öğrenci değerleri yanında belirtilen yıllar arasında öğretim elemanları değerleri üzerine sadece bir tane yüksek lisans çalışmasının yapılması bu hedef kitle düzeyinde de büyük bir eksikliğin olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme temel alanında değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin araştırma modelleri ve kullanılan veri toplama tekniklerine göre incelenmesi

Araştırmanın dördüncü sorusu olan “*Türkiye’de eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme temel alanında değerler üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin araştırma modelleri ve kullanılan veri toplama tekniklerine göre dağılımı nasıldır?*” sorusunu yanıtlamak amacıyla 2000-2011 yılları arasında eğitim bilimleri alanında değerler üzerine gerçekleştirilen tüm lisansüstü tezler araştırma modellerine göre çizelgeleştirilmiştir.

Çizelge 6. Türkiye’de eğitim bilimleri alanında yapılan tezlerin araştırma modellerine göre dağılımı

	Deneyssel	Tarama	Eylem araştırması	Durum çalışması	Tarama-tarihsel yöntem
Yüksek lisans	3	60	1	-	-
Doktora	6	4	-	1	1
Toplam	9	64	1	1	1

Çizelge 6’da belirtildiği gibi, eğitim bilimleri alanında yapılan tezlerin araştırma modellerine göre dağılımı incelendiğinde bitirilen 76 tezin büyük bir kısmının tarama modelinde desenlendiği görülmektedir. Yüksek lisans düzeyinde gerçekleştirilen 64 tezin 60’ı tarama modeli, üçü deneyssel model, biri ise eylem araştırması olarak desenlenmiştir. Doktora düzeyindeki çalışmalara bakıldığında

ise deneysel modeller altı kez kullanılmıştır. Dört doktora tezi ise tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Diğer doktora tezlerinden biri durum çalışması, diğeri ise tarama – tarihsel yöntem olarak düzenlenmiştir. Genel olarak gerçekleştirilen tezlerin büyük bir bölümünde tarama modelinin kullanılmasının nedeni olarak değerler üzerine yapılan tezlerin büyük bölümünün anketler ya da ölçeklerin uygulanması yoluyla gerçekleştirildikleri düşünülebilir.

Çizelge 7. Türkiye’de eğitim bilimleri alanında yapılan tezlerin veri toplama tekniklerine göre dağılımı

	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Ölçek	16	5	21
Doküman incelemesi	17	-	17
Anket	15	-	15
Görüşme	4	1	5
Ölçek-görüşme	1	3	4
Anket-görüşme	3	-	3
Anket-doküman incelemesi	3	-	3
Anket-ölçek	2	-	2
Ölçek-gözlem	1	-	1
Görüşme-gözlem	-	1	1
Görüşme-doküman incelemesi	1	-	1
Ölçek-görüşme-gözlem	-	1	1
Anket-ölçek-doküman incelemesi	-	1	1
Gözlem-görüşme-doküman incelemesi-ölçek	1	-	1

Erişilen tezlerin veri toplama tekniklerine göre dağılımına bakıldığında büyük oranda anketlerin ve ölçeklerin kullanıldığı görülmektedir. Birkaç veri toplama tekniğinin bir arada kullanıldığı çalışmalardaki anket ve ölçek kullanımları da dikkate alınırsa toplam çalışmaların yarısından fazlasında anket ve ölçek kullanılmıştır. Bu durumun nedeni olarak çalışmalardaki değerlerin ölçülmesi amacı ifade edilebilir.

Anket ve ölçeklerin ardından en çok kullanılan veri toplama tekniği doküman incelemesi olarak görülmektedir. Özellikle yüksek lisans çalışmalarında 22 tez çalışmasında doküman incelemesi yoluyla veri toplanmıştır. Bu sayı anket ve ölçekle veri toplanan çalışmaların sayısına oldukça yakındır. Doktora düzeyindeki tezlere bakıldığında ise sadece bir tezde anket ve ölçek kullanımının yanında doküman incelemesi yoluyla da veri toplanmıştır. Bunun dışında doküman incelemesi gerçekleştirilmemiştir. 2006 yılından itibaren uygulanmakta olan yeni programlar ve ders kitaplarıyla ilgili olarak yapılmış doktora tez çalışmasının olmayışı büyük bir eksikliklerdir.

Doktora çalışmalarına genel olarak bakıldığında 12 çalışmanın altısında birden fazla veri toplama tekniğinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Doktora çalışmalarının daha kapsamlı ve derinlemesine çalışmalar olduğu düşünüldüğünde bu durumun beklenen bir sonuç olduğu düşünülebilir. Gerçekleştirilen 12 tezin 10’unda ölçek kullanılmıştır. Altı tez de ise görüşme tekniği kullanılmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme ile birlikte insan yaşamı alanındaki değişimler toplumların bazı değerlerini değiştirmekte veya yeni değerlerin edinilmesine rol oynamaktadır. Türkiye'nin de demografik farklılıkları ve ekonomik potansiyeli ile birlikte dünya ölçeğinde küresel bir aktör olduğu düşünüldüğünde, Türk toplumunu, toplum yapan değerlerin belirlenmesi, Türkiye'yi daha ileriye taşıyabilecek değerlerin yeni nesillere aktarılması önem kazanmaktadır. Türkiye gibi içerisinde birçok farklı etnik grup barındıran ülkelerde ortak değerlerin ortaya konması birlikte yaşamanın temel önceliklerinden biri olarak ifade edilecek olursa, toplumsal barış için de değerler üzerine yapılacak çalışmalar çok önemli ve gerekli olmaktadır.

Değerler üzerine gerçekleştirilen bu çalışma, Türkiye'de bu alanda yapılan lisansüstü tezlerin niceliksel olarak oldukça sınırlı sayıda olduğunu ortaya çıkarmıştır. Şüphesiz ki değerler konusu lisansüstü tezler dışında resmi raporlar, makaleler, farklı projeler içerisinde de ele alınmış ve alınmaktadır. Buna karşın, lisansüstü tezler özellikle doktora tez çalışmaları, konuları bilimsel ölçütler dâhilinde derinlemesine ele alan, sonuçlarında orijinal ve işe vuruk öneriler getiren uzun soluklu çalışmalardır. Bu nedenle değerler üzerinde özellikle doktora düzeyinde araştırma çalışmaları büyük öneme sahiptir. Buna karşın, gerçekleştirilen bu araştırma sonuçları üzerinde çok fazla tartışılan bir konu olmasına rağmen değerler alanındaki lisansüstü tez çalışmalarının gerek doktora gerekse yüksek lisans tez sayısı bakımından oldukça sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Değerler konusu, birçok farklı disiplinin ilgi alanında bulunmakla birlikte eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmaların diğer disiplinlere göre fazlalığı görülmektedir. Değerlerin kazandırılmasında eğitimin rolü dikkate alındığında bu sonuç doğal karşılanmalıdır. Bununla birlikte değerler konusunda felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi disiplinlere ait alanyazında pek çok tanımlama ve sınıflama bulunmasına rağmen bu disiplinler içerisinde lisansüstü tezlerin çok fazla olmadığı tespit edilmiştir.

Eğitim bilimleri alanında değerler üzerine yapılan çalışmaların konu alanları incelendiğinde ise genel olarak çalışmaların değerler eğitime yönelik gerçekleştirildiği, öğretmen değerleri, öğrenci değerleri, öğretim elemanları değerleri gibi konu alanlarındaki çalışma sayılarının çok sınırlı olduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen bu sınırlı sayıda araştırmanın hedef kitlelerinin de ağırlıklı olarak ilköğretim düzeyindeki öğretmenlerden oluştuğu, ortaöğretim, okul öncesi ve yükseköğretim düzeylerinde çalışma sayılarının oldukça az sayıda olduğu gözlemlenmektedir. Yapılan çalışma, değerler üzerine gerçekleştirilen çalışmaların hedef kitlelerinin çok sınırlı sayıdaki kısmının öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de bölgesel farkların yoğun olarak yaşandığı ve toplumun sosyo-kültürel açıdan oldukça farklı birimlerden oluştuğu dikkate alındığında öğrenci değerlerinin daha fazla araştırma konusu yapılması gerekliliği açıktır.

Diğer taraftan, değerler üzerine gerçekleştirilen çalışmaların araştırma modelleri ve veri toplama teknikleri incelendiğinde ise lisansüstü tezlerin büyük bir kısmının tarama modelinde tasarlandığı ve buna bağlı olarak da çalışmaların büyük kısmında verilerin anket ve ölçek yoluyla toplandığı ve niceliksel olarak analiz edildikleri tespit edilmiştir. Değerler üzerinde felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi birçok etkenin rol oynadığı dikkate alındığında, pozitivist paradigmadan ziyade post-pozitivist paradigma doğrultusunda niteliksel verilere dayalı yorumlar yapılması önem kazanmaktadır. Bu nedenle, değerler üzerine gerçekleştirilen araştırmalarda, niteliksel veri toplama araçlarına daha sık başvurulması düşünülmelidir.

Sonuç olarak, değerler üzerine gerçekleştirilen bu tarama çalışması sonucunda, bu konuda yapılacak bilimsel çalışmalar için öneriler şu şekilde ifade edilebilir:

- Türkiye gibi çok kültürlülüğün olduğu bir ülkede değerler üzerine gerçekleştirilecek bilimsel çalışmalar her disiplin içerisinde arttırılabilir.
- Son yıllarda eğitim bilimleri alanında değerlerle ilgili gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalardaki artış desteklenerek bu alandaki çalışmalar daha fazla teşvik edilebilir.
- Eğitim bilimleri alanındaki çalışmalarda değerler eğitimi dışındaki öğretmen değerleri, öğrenci değerleri, öğretim elemanı değerleri gibi diğer konu alanlarında bilimsel çalışmalar desteklenebilir.
- Ağırlıklı olarak ilköğretim düzeyinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların yanı sıra okul öncesi, ortaöğretim ve yükseköğretim hedef kitlelerine yönelik çalışmalar arttırılabilir.
- Niteliksel veri toplayan ölçme ve değerlendirme araçlarından daha fazla yararlanılarak değerler üzerinde derinlemesine incelemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- American Psychological Association. (2006). *APA dictionary of psychology* (1st ed.). Washington DC.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal değerler ve gençlik: bir değerler sosyolojisi denemesi*. Ankara: Siyasal kitabevi.
- Bolay, S.H. (2009). *Felsefe doktrinleri ve terimleri sözlüğü* (10.Baskı). Ankara: Nobel yayınları
- Cevizci, A. (2005). *Paradigma felsefe sözlüğü* (6.Baskı). İstanbul: Paradigma yayınevi.
- Demirel, Ö. (2000). *Planlamadan uygulamaya öğretim sanatı* (2.Baskı). Ankara: Pegem yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2011). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (12.Baskı). Ankara: Pegem akademi.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçüğüyle sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Erdem, A.R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Halstead, J.M. (1996). Liberal values and liberal education. *Values in education and education in values* (Ed. J.M. Halstead ve M.J. Taylor). Lewes, UK: Falmer press.
- Hançerlioğlu, O. (1988). *Ruhbilim sözlüğü*. İstanbul: Remzi kitabevi.
- Kan, Ç. (2011). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim*, (187), 138-145.
- Sevinç, M. (2006). Evrensel ve yerel değerlerin eğitime yansımaları. *Küreselleşme ahlak ve değerler*. (Ed: Y. Mehmedoğlu ve A.U. Mehmedoğlu). İstanbul: Litera yayıncılık, ss. 205-239.
- Seyyar, A. (2004). *Davranış bilimleri terimleri: ansiklopedik sözlük*. İstanbul: Beta yayınevi.
- Tezcan, M. (2003). Gizli müfredat: eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 53-59.
- Timuçin, A. (2000). *Felsefe sözlüğü* (3. Baskı). İstanbul: Bulut yayınları.
- Yaman, H.; Taflan, S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), 23-42.